

## WIJSBEGEERTE.

## In de school der wijsbegeerte.

## Op den weg naar het leven.

Meer dan de dichter, en zijn lezers, zelven vermoeden, lag er wijsheid verborgen in den dichtregel van de Géneestel:

"'t Leven alleen is de leerschool des levens".

Want "het leven" is de algemeene benaming, waaronder ook de trotsche wijsbegeerte, die zich ten doel stelt het leven te kennen, begrepen is.

Wij zien in de geschiedenis telkens een schommeling, die de menschelijke geest ondergaat, door zich beurtelings denkend te stellen tegenover, en dan weer zich mystiek peinzend over te geven aan het leven.

Het zoeken naar wijsheid neemt telkens weer het karakter aan van een worsteling met het mysterie.

Inzonderheid de nieuwste wijsbegeerte geeft ons van dezen moedighopeloozen en hoopvolmoedigen strijd het belangwekkend beeld.

In de Marburger en Badensche school zagen wij de geniale poging om de wereld redelijk te verklaren, enerzijds door het zijn te vereenzelvigen met het denken, anderzijds door het zijn in te sluiten in een schema van „absolute waarden".

Het wondervolle, oneindig-variërende, leven bleef zich echter onttrekken aan den vang der logische en vormelijke afgetrokkenheden.

Natuurkunde, levensleer, en vooral geschiedenis, zijn nu eenmaal geen wetenschappen, die zich gehoorzaam buigen onder den potentiaat der logische redelijkheid.

Zo zijn te zwaar, te massief, te werkelijk, om zich te laten verdampen tot de ijle sfeer eener puur idealistische wijsbegeerte.

Vandaar, dat de nieuwe wijsbegeerte al spoedig, ja reeds gelijktijdig met de ontwikkeling in de richting van het idealisme, een realistisch karakter begon te vertoonen.

Realistisch wil hier zeggen: erkenning en aanvaarding van het leven, zooals het zich voorwerpt aan onze geest aanbiedt en opdringt, met inbegrip van den ongenaakbaren achtergrond, waarin het wortelt, van het metafysisch zijn, waarvan het de openbaring is.

Verschillende wijsgeeren reageerden, op deze realistische wijze, tegen de idealistische Kantianen. Een bekende baanbreker onder hen is de sympathieke Otto Külpe.

In zijn hoofdwerk „Die Realisierung" stelt hij zich ten doel om, uitgaande van de afzonderlijke wetenschappen, het reële, dat is werkelijk zijnde, te leeren kennen, en wel door te beginnen bij het begin, namelijk door eenvoudig te constateeren, dat het er is.

De vaststelling van het bestaan dezer werkelijkheid kan niet geschieden door enkele ervaring en louter („rein") denken. Als hulpmiddelen kunnen deze „argumenten" van den geest zeker dienst doen, maar om de realiteit der natuur (dat is de buitenwereld) en van den geest (dat is de binnenwereld) te leeren kennen, moet de wijsgeer naar andere argumenten zoeken.

Op grond van dit onderzoek, dat wij hier niet in zijn bijzonderheden kunnen napluizen, komt Külpe tot de slotsom, dat Kant geen recht had een onoverspanbare kloof te stellen tusschen het denkend subject en de wereld buiten hem, en de onbereikbaarheid te proklameeren van het ding-op-zichzelf, dat zich achter de verschijnselen zou verschuilen.

Külpe heeft zijn interessant werk over de rea-

liseering niet voltooid, maar anderen, zooals Becher en Volkelt, hebben op den grondslag van de realistische doelstelling verder gebouwd, door zich aan te sluiten bij de instincten en functies van den geest, die alleen verklaard kunnen worden uit een objectieve oorzaak.

In onderscheiding van, en in tegenstelling met, de streng orthodoxe Kantianen, die de wijsgeerige kennis beperkten tot kenkritiek, dat is het formeele denken over de mogelijkheid en de wetten van het denken, breidt deze realistische wijsbegeerte hare vleugels weder uit over de groote werkelijkheid, die daar ligt buiten den z.g. bewustzijnsinhoud.

Het spreekt vanzelf, dat deze wijsgeerige richting, uit kracht van haar „instelling" op de werkelijkheid, meer dan de idealistische Kantianen, aangetrokken wordt door het praktische leven en de weerspiegeling van het leven in de exacte wetenschappen.

Men mag haar de eere geven, dat zij, zooal niet de wegbereidster, dan toch de voorbode, is geweest van de, ook voor ons, positieve christenen, zoo hoogst belangwekkende en leerzame, levensfilosofie.

Wij nemen de vrijheid de andere nieuw-wijsgeerige stelsels, die zich rondom Kant, voor een deel, in tegenstelling met hem, hebben gevormd en die bij alle verscheidenheid toch eenigermate het type van de wetenschapsfilosofie vertoonen, voorbij te gaan en onze aandacht bij deze bloed-warme levensfilosofie te bepalen.

Ik zeg bloed-warme levensfilosofie, omdat deze filosofie, niet alleen door haar naam, maar ook door haar inhoud en structuur, op ons den indruk maakt van een gezonde natuurlijkheid, tegenover het kunstmatige en abstracte van de wetenschapsfilosofie.

Wel scherp, maar niet onjuist karakteriseert Richard Müller de wetenschapsfilosofie als een „geweldige, uiterst fijngeconstrueerde, machinerie, die hare raderen met veel energie en gedruis laat wentelen, maar verbaasd weinig bruikbare producten levert. Er wordt gemalen en nog eens gemalen, maar er komt geen koren tusschen de steenen. Alle deze denkers gelooven, dat zij door het consequente denken over het denken het wereldprobleem kunnen oplossen, alsof het denken op de een of andere manier het zijn insluit".

•••

De levensfilosofie kan eerst met recht den naam van een vernieuwing der wijsbegeerte dragen. Zij brengt een verfrissing en verjonging in de uitgedroogde en seniele stammen van den tuin der wijsbegeerte, door de moedige verplaatsing van het zwaartepunt van het denken.

De ervaring der eeuwen heeft immers twee dingen geleerd: ten eerste, dat de groote ontdekkingen op het gebied van het denken niet te danken zijn aan het stelselmatige, logische, vorschende, maar veel meer aan den geniale inval (intuïtie) van den geest, en ten tweede, dat het vinden van de absolute waarheid door het menschelijk verstand telkens weer een ijdele waan is gebleken, doordat de resultaten van het denken bij de wijsgeeren gedurig van elkander onderling verschillen en de menschheid ook bij de meest schitterende resultaten toch onbevredigd blijft en de mooie stelsels als „verouderd" laat liggen.

Op grond van deze tweevoudige overweging, acht de levensfilosofie een omwenteling in methode, of liever in de instelling, van het denken noodzakelijk.

De filosoof moet allereerst laten varen de verblindende, en daardoor belemmerende, leuze alsof

peratuurvariaties, verdunde of samengeperste lucht en andere uitwendige omstandigheden.

Wie eenige lectuur van den anti-vivisectiebond heeft doorgelezen kent de schilderijen van de onuitsprekelijke smarten, die het dier in de vivisectieproef doormaakt. Die verhalen zijn bijna zonder uitzondering overdreven en schandelijk tendentius.

Maar juist is het, dat het dier bij de vivisectie ook met de uiterste voorzorgen van bedwelming enz. niet alle pijn, niet alle leed bovenal is te besparen.

Hoe weten wij dit? Alleen door het medevoelen. Geen kenmerk van pijn of leed kan ons hier een ontwijfelbare gids tot het inzicht zijn.

Wanneer men, zooals Normann opmerkt, een worm middendoor knipt, kronkelt zich het achterende — men zou zeggen van pijn —, het voorstuk vlucht in snelle beweging weg. En toch het voorstuk draagt die delen van het zenuwstelsel, waar men meent, dat de pijnzint „zetelt". Als men een zoogdier de groote hersenen wegneemt vindt men alle pijnuiting bij prikkeling van een gevoelszenuw en ook de zonder hersenschors geboren kinderen, die een enkel maal eenige dagen in het leven blijven kunnen, vertoonen pijnuitingen, zonder dat men kan aannemen, dat hier pijnzint aanwezig is.

Omgekeerd zijn er dieren met geringe pijnuitdrukkingsbewegingen, die stellig pijn gevoelen. Men kan dan ook de pijnuiting (schreeuwen, terugtrekken, sidderen) niet als pijnmaat nemen.

Om van de pijn bij het dier iets te verstaan moet men de pijn bij den mensch, bij ons zelf wat nader bezien.

Pijn is een waarschuwingsteeken. Onze gevoelens zijn in vele opzichten vol betekenis. Duizeligheid, angst, schrik, honger en dorst hebben ons iets te zeggen,

het doel der filosofie zou zijn de geheimzinnige, wonderbare, wereld, waarvan hijzelf ook maar een verschijnsel is, logisch te verklaren.

Er zijn natuurlijk wel een hoop dingen, die de menschelijke rede begrijpen kan, namelijk in de vormen en wetten van het leven.

Maar deze uitwendige vormen van het leven zijn toch nog iets anders dan het leven zelf. Ze zijn niet meer dan de schaal, waarin het kostbaar geheim des levens verborgen ligt, en dat geheim is ontoegankelijk voor het louter formeele denken.

Om dit geheim te benaderen moet de mensch de toevlucht nemen tot een ander apparaat van zijn ziel, namelijk het intuïtief vermogen, dat evengoed deel uitmaakt van zijn gevoel als van zijn verstand.

De levensfilosoof veracht daarbij de wetenschap niet. Maar hij eischt, dat de wetenschap zich niet aanmatige de pretentie het leven zelf door zintuiglijke waarneming en afleidend denken te kunnen doórgronden. De wetenschap mag en kan niet meer dan levensverschijnsel zijn en heeft alleen waarde als object en hulpmiddel van het wijsgeerig denken. Het groote object van dit denken is en blijft het bonte, rijke, wisselende, leven zelf. Dit leven is niet de grondslag of het uitgangspunt, maar het doel zelf van de wijsbegeerte.

De wetenschapsfilosoof neemt dat leven in zich op, op de manier van een scheikundige, die verschillende elementen in zijn retort, of als een huis-moeder, die theeblaren in haar trekpot, doet, om daarvan een verheugelijk aftreksel te maken. Hij wil het leven in het laboratorium van zijn verstand afkoken en omdistilleeren tot een zuiver wetenschappelijk, logisch, sopje.

De levensfilosoof kiest de (in zeker opzicht) te genovergestelde methode.

Hij stelt zijn geest in dienst van het leven, hij wil zijn geest laten ondergaan den doop van het leven, en desnoods de logica opofferen aan het leven.

Het reeds genoemde spreukje van de Géneestel geeft duidelijk de richting aan van dit denken, maar dan met vervanging van het laatste woord door een ander:

"'t Leven alleen is de leerschool van de wijsbegeerte.

Deze instelling van den geest is op zichzelf, ook in de wijsbegeerte, niet nieuw.

Onder de voorloepers, op wie de levensfilosofen zich gaarne beroepen, behoort o.a. niemand minder dan Goethe, de verheerlijker van het leven.

In zijn Faust rekent hij af met de pogingen om het levenswonder wetenschappelijk te verklaren.

De klacht van Faust in den aanvang der tragedie is den levensbespiegelaars uit het hart gegrepen:

Habe nun, ach, Philosophie.

Juristerei und Medizin,

Und, leider, auch Theologie.

Durchaus studiert, mit heissen Bemühen.

Da steh' ich nun, ich armer Tor!

Und bin so klug, als wie zuvor.

Nietzsche was ook een vóorman, die de „nieuwe lijn" omgaf. De logica werd door Nietzsche met een souverain gebaar uit den tempel der wijsbegeerte weggezonden.

Geplaatst voor de keuze tusschen de twee beginselen: De waarheid boven, al gaat het leven er bij te gronde (Fiat veritas, pereat vita). — en: Het leven heerscht, al gaat de waarheid er bij onder (Fiat vita, pereat veritas), neemt hij het laatste.

Ook Eduard von Hartmann, die de wereld beschouwde als het kleed van het goddelijk leven,

waarschuwen en dwingen tot doelmatige handelingen. Zoo ook de pijn. Zij waarschuwt voor gevaar, dwingt tot ontvluchting van de nadeelige prikkels, tot rust voor het pijnlijke lichaamsdeel, tot verwijdering van de pijnoorzaak. Zoo is het schema. Maar in de volle werkelijkheid van het leven is het anders. Een kleine speldeprik doet ons pijn en doet ons de hand terugtrekken; hij hevig emotioneele toestanden kan een diepe verwonding pijnloos zijn. Menig oorlogsgewonde kan hiervan vertellen en de algemeene tegenovergestelde ervaring, dat bij angst voor pijn deze ook veel heviger is, toont den samenhang van pijnintensiteit met het overige gemoedsleven voldoende. Wij willen dit onderwerp hier niet verder vervolgen.

Hoe nu bij het dier? Ook daar is pijn zeker waarschuwingsteeken. Maar zooals in het algemeen, door het ontbreken van het hogere redelijk-zedelijk zieleleven, alle uitingen van het dierenzielenleven veel meer bepaald worden door de onmiddellijke levensomstandigheden, zoo wordt ook de pijnzint veel meer nog dan bij den mensch door allerlei voorwaarden bepaald.

Waar gewoonlijk pijn aanleiding is tot terugtrekken, vluchten, schreeuwen, rillen, kruipen, vallen, ziet men in een gevecht tusschen twee dieren niets van pijnuiting zelfs bij de hevigste verwondingen.

Ook daar waar pijnuitingen biologisch nadeliger zijn dan het stilzijn, zich doodhouden, ziet men de pijnuitingen verdwijnen. Bij elke overweldiging van een prooi door een dier treedt dit min of meer op, en wat men hypnose en doodimitatie-instinkt bij dieren noemt hangt hiermede samen. Talrijke insecten en lagere dieren houden zich bij aanvatten dood en dit blijft aanhouden zelfs bij mutilatie. Maar ook bij hogere

kan men noemen.

En hovi Schopenh nieuwere ginselstell stoot gege (het erken in de nat

Weer de doodsterrein de Na Ary ren al, d de oudste Penning Drie ei die vele, in het n pijnlijke werken ki Hij, de i in verruk had de bi sche kleu gelooverd geleefd in den nach Somber vereenzaa die tien die voor zelf hulp z'n vrien zaamheid ten, zooa „Dood Schijn hem toes zwarte zo den klom kerheid v heeft veel die (met van Penn hem bere warmd, gedichten hij blijven met nam Onuitsp moeilijk v trekkingsl z'n beeld hartig ma Zijn het „die tenzij

Hem bi het leven leven uit bewaard Willem dichtersge van Beets zonder n dieren kor len vogel Het inva der insect onwaarsc als men t schuwt de secten, he Maar z drinken m lijf afknip hausen, d en het d zijn voed occupatie" toestand v sten invloes verwordin De hom in booshe den rug s men kan knecht he sprekt, z Maar een op de ge Bij opera van de g vooral k kunnen o Maar h dier pijn berooving

## POPULAIR WETENSCHAPPELIJKE SCHETSEN.

## Iets over vivisectie.

I.

Reeds eenigen tijd geleden bereikte mij de vraag, eens iets over vivisectie te schrijven. Het is met eenige aarzeling, dat ik aan dit verzoek voldoe. Immers het wezen der verschillende beroepen, en niet het minst dat van den wetenschappelijke onderzoeker, is naar zijn emotioneele zijde zoo moeilijk voor den „buitenstaander" te begrijpen, dat allerlei zuiver verstandelijke, logische, maar toch in verkeerde banen geleide redeneeringen, vaak tot conclusies voeren, die toch niet de waarheid der werkelijkheid in strijd zijn.

Wie redeneert: „Een dier dooden eischt gering medegevoel. Een slager moet dus een ongevoelig mensch zijn" — stelt een schematische overweging tegenover de gecompliceerdheid van het gemoedsleven van den mensch, ook van den slager.

Er is over vivisectie al heel wat geschreven. Meestal wordt de strijd tegen de vivisectie als een contraadpunt gezien van den meer algemeenen strijd tegen dieren-mishandeling. Dit is principieel onjuist. Men kan een ijverig vivisector zijn en nimmer een dier mishandelen. Sterker nog: een uitgesproken dierenliefde, niet als een abstracte redeneering bedoeld, maar in den eenvoudigen meest alledaagschen zin, kan zeer wel gepaard gaan met het beoefenen der vivisectie.

Laten we eerst even vertellen wat vivisectie is.

Vivisectie is het snijden in het levende dier. In den ruimsten zin behoort hierbij ook alle enten van ziektekiemen, alle inspuiting van giften, alle aftappen van bloed of weefselvochten, alle blootstelling aan tem-